

De overgang naar een nieuwe eeuw is niet iets wat je elke dag meemaakt. Het jaar 2000 is een paar jaar geleden wereldwijd uitgebreid gevierd. **Redmer Alma**, medewerker bij het Drents Archief, onderzocht aan de hand van Drentse kranten of de eeuwwisseling ruim honderd jaar geleden dezelfde aandacht kreeg.

De eeuwwisseling in Drenthe

De aanvang van de eenentwintigste eeuw ligt nog vers in ons geheugen. De magische klank van het jaar 2000 en de gevreesde millennium-bug zorgden ervoor dat de eeuwwisseling extra veel aandacht kreeg. Het was echter niet de eerste keer dat de overgang naar een nieuwe eeuw werd beleefd en onwillekeurig rijst dan de vraag hoe men honderd jaar eerder omging met de eeuwwisseling. Na het overlijden van Henny van Andel-Schippers (1890-2005) is er niemand meer die we kunnen vragen of men rond negentienhonderd in Drenthe beseftte dat men aan de vooravond van een nieuw tijdperk stond. Wat we wel hebben, zijn de Drentse kranten uit die jaren. In een tijd dat radio en televisie niet bestonden en tijdschriften en boeken slechts voor weinigen beschikbaar waren, vormden kranten bij uitstek het venster naar de wereld. Als we de Drentse kranten van 1899 tot en met 1901 opslaan, blijkt - niet tot onze grote verrassing - dat de eeuwwisseling veel minder leefde dan honderd jaar later. Toch wijdden verschillende kranten de nodige ruimte aan discussies over het precieze moment waarop de negentiende eeuw ten einde liep en bespiegelingen over de afgelopen honderd jaar.¹

Discussies

In de aanloop naar het jaar 2000 werd in kranten dikwijls gediscussieerd over de vraag op welk moment de twintigste eeuw precies plaats maakt voor zijn opvolger. Honderd jaar eerder werd

hetzelfde probleem aangesneden, met dezelfde argumenten en conclusies. Vooral de *Meppeler Courant* pakte flink uit. De krant herplaatste op 3 januari 1900 een discussie uit de *Amsterdamsche Courant*. Deze krant had voor de kwestie de mening gevraagd van een aantal hoogleraren en - heel modern! - een enquête gehouden. De huidige jaartelling is in de zesde eeuw door de monnik Dionysius Exiguus bedacht. Hij berekende op grond van kronieken en andere geschriften de geboortedag van Christus en noemde het jaar dat op die dag volgde het jaar 1, of in feite het eerste jaar na Christus' geboorte. Voor het jaar voorafgaand aan de geboortedag van Christus werd de aanduiding 1 vóór Christus gebruikelijk. Het jaar nul bestond dus niet, de jaarrekening was gebaseerd op de gebeurtenis van Christus' geboorte en niet op het hele jaar. In de loop van de middeleeuwen werd Dionysius' jaarrekening overgenomen. Pas aan het einde van de middeleeuwen is het overal algemeen gebruikelijk geworden om het nieuwe jaar op één januari te beginnen. Daardoor viel de door Dionysius berekende geboortedatum van Christus op 25 december van het jaar 1 vóór Christus. De eerste honderd jaren van onze jaartelling werden daardoor pas op 31 december 100 voltooid. Evenzo begon dus de twintigste eeuw pas op 1 januari 1901. "Als iemand dit niet inziet, dan ligt het niet aan zijn verstand, maar aan zijn voorstellingsvermogen", aldus de Leidse professor

1- De volgende kranten werden geraadpleegd: de *Provinciale Drentsche en Asser Courant*, *Beiler Courant*, *Coevorder Courant*, *Hoogeveensche Courant*, *Meppeler Courant* en *Oostermoer-Noordenveld*.

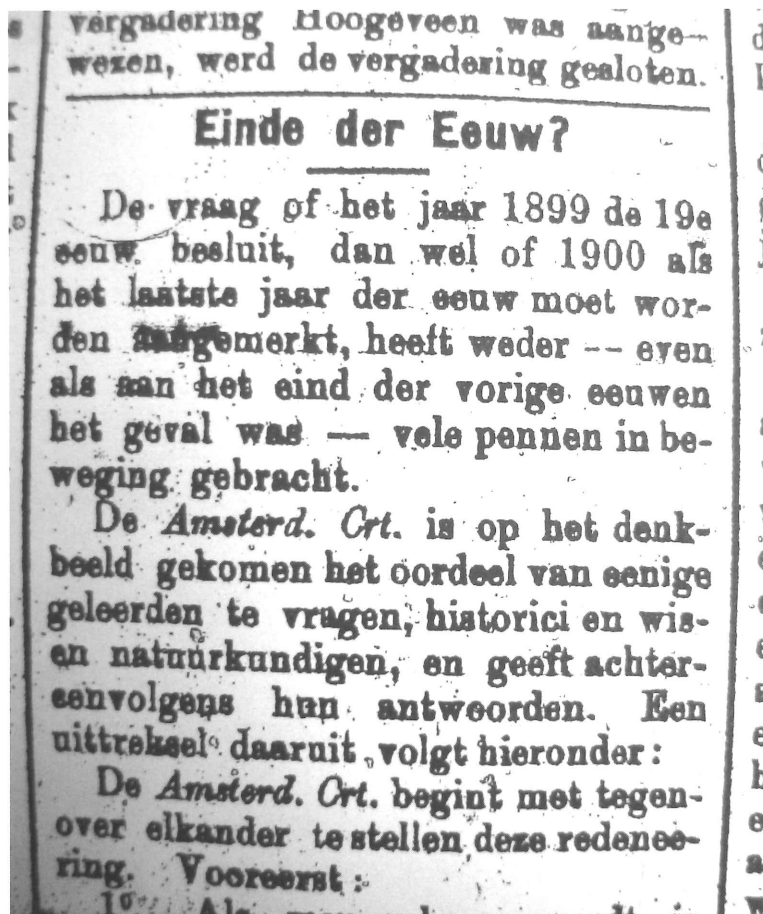
H. Kern in de *Meppeler Courant*. De rondvraag leverde uiteindelijk op dat van de acht hoogleraren, drie opteerden voor 1 januari 1900 - toch nog verrassend veel - en dat zestig procent van de lezers van de *Amsterdamsche Courant* koos voor 1 januari 1901. De redactie van de *Meppeler Courant* sloot zich bij deze laatste oplossing aan, net als de andere Drentse kranten.

Terugblik en vooruitzicht

De geboorte van de nieuwe eeuw werd in geheel Europa gevierd op 1 januari 1901. Alleen het Duitse keizerrijk vormde een uitzondering, omdat keizer Wilhelm II, ervan overtuigd dat zijn gezag dat van de rekenkunde te boven ging, bij decreet had besloten dat de twintigste eeuw een jaar eerder begon. De *Hoogeveensche Courant* berichtte dan ook op 6 januari 1900 over de gehouden festiviteiten en redevoeringen, "zooals Wilhelm dat zoo gaarne doet". De keizer roemde de versterking van zijn leger en vloot en de krant sprak de wens uit dat een en ander een sieraad van het land mocht zijn, maar dat zij nooit gebruikt zou worden. Dertien jaar later zou deze wens ijdel blijken.

Verschillende kranten namen de gelegenheid te baat om terug te kijken naar de gebeurtenissen van de voorbije honderd jaren. De *Provinciale Drentsche en Asser Courant* (PDAC) noemde de verloren en herkreten onafhankelijkheid, de grondwet van 1848, de oorlogen in Nederlands-Indië en het koningshuis als de belangrijkste karakteristieken van de negentiende eeuw.² B. Bijmolt had in een ingezonden brief in de *Meppeler Courant* meer oog voor de technologische ontwikkelingen en noemde de negentiende eeuw de eeuw van de technische vooruitgang, de eeuw der uitvindingen, zoals de spoorwegen, stoomboten, telegrafie, telefonie, naaimachines en rijwielen. In het laatst van de eeuw vond een opleving van de godsdienst plaats, ook buiten de kerk om, zoals bij spiritisten en theosofen. "Het materialisme voldoet niet meer en weer vraagt de mensch zich af: waarheen?" De nieuwe eeuw vroeg volgens hem om heldere ideeën over tal van dingen, meer dan om nieuwe machines. "Gedragen door de moderne arbeidersbeweging ter eener en het oplevend godsgeloof ter anderzijde, komt de humaniteit op. Zij pleit voor de armen en ongelukkigen, voor de dieren (vegetarisme en anti-vivisectie), voor al wat leeft. Zij gruwet van den oorlog en veroordeelt elk bloedvergieten."³ Of Bijmolt tevreden zou zijn met de oogst van de eeuw die zou volgen, is nog maar de vraag.

Het nieuws rond de eeuwwisseling werd gedomineerd door de berichten over de Boerenoorlog in Transvaal. Veel aandacht werd besteed aan de gruweldaden van de Britten en er vonden inzamelingen plaats om Paul Kruger en de zijnen te ondersteunen. De schoolstrijd lag nog vers in het geheugen en verdeelde de maatschappij nog altijd.

Verder hielden de sociale hervormingen de gemeederen bezig. Een belangrijke stap was gedaan door te zorgen dat werknemers na een bedrijfsongeval zich niet tot het armbestuur hoefden te wenden of tot de bedelstaf werden gebracht en de redacteur van de *Meppeler Courant* hoopte dat de overheidszorg zich nu snel zou richten op de oudedagsvoorziening voor arbeiders. Andere zaken die de aandacht kregen, waren de oorlog in Atjeh, het toenemend aantal spoorwegongelukken en de wereldtentoonstelling te Parijs, "de clou van het laatste jaar der negentiende eeuw".⁴

Een weertje 'fin de siècle'

Het is opvallend dat bij al deze bespiegelingen weinig specifiek Drents naar voren kwam. Van speciale aandacht voor de eeuwwisseling in Drenthe blijkt weinig, noch zag men reden om de ontwikkelingen in de provincie over de honderd jaar daarvoor te bespreken. Ook onder de bevolking was er weinig animo om de nieuwjaarsfestiviteiten in 1901 extra luister bij te zetten. "Merkwaardig kalm was op veel plaatsen het verloop, zoo mogelijk nog kalmer dan andere jaren en of er al eene eeuw met een grooter of kleiner deel van ons leven wegzonk, het schijnt niemands koude kleeven te raken", schreef de PDAC op 3 januari 1901. Er waren de gebruikelijke baldadigheden en gewonden bij caférúzies, waarover de krant, zoals altijd, zijn afkeer uitsprak, maar niets wijst erop dat de viering afweek van de andere jaarwisselingen.

De *Meppeler Courant* wijdde een artikel aan de vraag wanneer de twintigste eeuw precies begon, 3 januari 1900. (Drents Archief)

2- PDAC, 1 en 2 januari 1900.
3- *Meppeler Courant*, 3 januari 1900.
4- Ibidem.

Ingezonden.

Mijnheer de redacteur!

De vorige eeuw heeft het treurig laten zitten. De sneeuwstorm heeft de groote onbeleefdheid gehad om op den laatsten dag der eeuw onze postverbinding via Gasselte te vernietigen. Tenminste: 31 December om half vier des namiddags verliet ons voor 't laatst de postkar, behoorlijk voorzien van een postconducteur en ziet... de postkar is leeg teruggekeerd. Op dit oogenblik (2 Januari 1901, 's avonds zes uur) is van den postconducteur en van zijne postzakken nog niets weer vernomen.

Men schijnt zich toch — na tweemaal 24 uur gewacht te hebben — eenigszins ongerust te maken, want ik hoor dat men een paar uur geleden voor 't eerst een kar heeft uitgestuurd om den man met de postzakken op te sporen.

Alle respect, geachte heer, voor de prachtige wijze, waarop de post bijna steeds haar taak verricht, doch 't geval, dat een postconducteur, belast en beladen met postzakken, tusschen hier en Gasselte meer dan 48 uren zoek kan blijven, zonder dat men aan 't postkantoor, vanwaar de man vertrokken is, een flauw vermoeden heeft, waar hij zit — dat geval is te merkwaardig om het niet algemeen bekend te maken.

Beleefd dankend, m. d. r., voor de opname.
Emmen, 2 Januari 1901. S.

Ingezonden brief in de PDAC over de sneeuwstorm op oudejaarsdag, 4 januari 1901. (Drents Archief)

5- PDAC, 3 januari 1901.

6- Meppeler Courant, 3 januari 1900.

7- PDAC, 3 januari 1901.

Wat aan lokale gebeurtenissen nog de meeste aandacht kreeg, was het weer. "De nieuwe eeuw heeft bij hare geboorte al dadelijk de bokkepruik op"⁵: felle sneeuwstormen leverden voor de treinen in de noordelijke provincies vertragingen van vele uren op. Rond de jaarwisseling reed de tram tussen Groningen en Emmen ten gevolge van de gevallen sneeuw zelfs gedurende drie dagen geheel niet. De postverbinding van Emmen via Gasselte werd een aantal dagen onderbroken en de welbekende nieuwjaarsfiguur 'Sluters Jant' gleed in Zuidlaren door de 'gladdigheid' uit en moest per slee naar het diaconiehuis vervoerd worden om daar verpleegd te worden. De krant

Oostermoer-Noordenveld schreef op 5 januari 1901: "Het jaar 1900 en daarmee tevens de negentiende eeuw heeft van ons, bewoners der noordelijke provinciën, een afscheid genomen, dat nog langen tijd zal heugen. Het weertje dat we oudejaarsdag hebben beleefd mag in navolging van vele andere zaken in 't vervolg ter nadere verklaring gerust een weertje 'fin de siècle' worden geheeten."

'Muntklank heeft snarengetokkel vervangen'

In de conclusies waren de kranten eensgezind: op 1 januari 1901 begon de twintigste eeuw, zoals ook pas na afloop van het jaar 2000 de eenentwintigste eeuw en het derde millennium begon. De Groninger hoogleraar Polak schreef in de *Meppeler Courant* dan ook terecht: "Ik voor mij geloof, dat er ook schuld ligt bij suggestief werkende verandering van het eeuwcijfer. Men heeft zich zonder veel nadenken gewend, een willekeurige cijfer van 1800 te noemen het zooveelste jaar der negentiende eeuw. Waar het concrete, tastbare dingen betrof, geld b.v., zou men wel nauwkeuriger toekijken."⁶ Wat dat betreft is er dus niets nieuws onder de zon.

De hoofdredacteur van de PDAC beklagde zich, dat er zich geen dichters geroepen voelden de eeuwwisseling te bezingen. Had men een paar regels op de ondergang van de eeuw willen krijgen, dan zou er niets anders op zitten dan een prijsvraag uit te schrijven en daar voelde hij niet voor. Van verzen bij wijze van aangenomen werk, hield hij niet.⁷

Al met al blijkt dat de overgang naar de nieuwe eeuw de Drentse bevolking niet veel heeft bezighouden. De nieuwjaarsadvertenties repten nooit van de eeuwwisseling en slechts één advertentie, voor essences, maakte er een toespeling op. Daarmee kreeg de hoofdredacteur van de PDAC toch een feestelijk gedicht naar aanleiding van de eeuwwisseling, zij het een ander dan hij vermoedelijk verlangd had.

Advertentie van HEBE voor essences in de PDAC, 2 januari 1901. (Drents Archief)

H is de Heilwensch, dien **HEBE** u biedt,
E is de Eeuw, bij wier aanvang 't geschiedt,
B de Bestelling, die zij gaarne ontvangt,
E haar **ESSENCES**, die Gij stellig verlangt.